

Med fokus på att sticka hål på hyckleri

Varje dag sedan jag fick det tunga beskedet om Eva Mobergs bortgång har jag läst texter av henne. Hon växer och kommer närmare. Jag känner sorg och glädje, saknad och vrede.

För många människor, både bland dem som älskade henne och dem som inte förstod henne eller skrämdes av henne, har hon i 50 år varit inskriven i den svenska feminismens historia. Boken "Kvinnor och människor" gavs ut 1962. Där ingick uppsatsen "Kvinnans villkorliga frigivning" som publicerades året innan. Upprördheten var enorm.

För många andra människor var Eva Moberg framför allt en av de stora kämparna i motståndet mot kärnkraft och kärnvapen. Hon inledde arbetet 1973, under sin tid som kulturredaktör för tidningen Vi, och fortsatte det på Dagens Nyheters ledarsida där hon var anställd som kolumnist fram till 1992. Hon ingick i det som Birgitta Hambræus i sin självbiografi skämtsam kallar "Konspirationen", och 2009, efter Centerpartiets exempellösa svek i kärnkraftsfrågan, accepterade hon att väljas in i styrelsen för Folkkampanjen mot Kärnkraft och Kärnvapen. Efter valet förra året, då Centerns svek cementerades genom alliansens valseger, skrev hon om "Lögnens strålande teknologi" i Helsingborgs Dagblad.

Men ju mer jag läser av Eva Moberg, desto mer förstår jag att hennes gärning i offentligheten handlar om så mycket mer än kön och kärnkraft – ja, att hon är en i vårt land unik civilisa-

tionskritiker med en närmast ofattbar produktion bakom sig. Hennes intellektuella skärpa var hela tiden omisskännlig – maktens förklädnader sprack upp på ett ibland nästan skrattretande sätt där hon for fram. Samtidigt vägrade hon att isolera sig i det berömda elfenbenstornet.

Som 23-åring var hon med och bildade Republikanska klubben. I mitten av 60-talet bildade hon Amnestygrupp 34. 1978 skrev hon Skapelsens krona, medan djurrättsrörelsen fortfarande var helt marginaliserad. Mycket av det hon skrivit om feminism och jämställdhet handlar lika mycket om männen och barnen och hon har föreläst om att "Mannen är bättre än manssamhället" i Genève, Strasbourg, New York, Moskva, Kingston och Katmandu. Hon har skrivit pjäser för TV-teatern och andra scener. Från 1994 var hon verksam i Ordfront Magasin, både som skribent och ledamot av tidskriftens redaktionsråd. Här skrev hon några av sina mest tankeväckande och provocerande essäer. Perioden avslutades 2004 med den så kallade Ordfrontfejden som hon efteråt skildrade i ett bidrag i boken Pudeln kärna. Där berättade hon om hur hon på 70-talet angreps av den marxistiska vänstern för att vara besudlad med rester av borgerligt tänkande för att 30 år senare angripas från höger för att liera sig med "sektväns-tern".

Eva Moberg var radikal men inte i någon enkel politisk mening. Snarare, med hennes egna ord, i sitt sätt att vara "oerhört

Foto: Per Hesselman

Eva Moberg tvingades bli upprorsman men vill bli ihågkommen för de roliga saker hon skrivit.

fäst vid förnuftet. Men jag har därmed aldrig menat det renodlade och avskärmade intellektet. Detta blir förr eller senare irrationellt."

I denna anda kritiserade hon naturvetenskapen för att vara vår tids gud samtidigt som hon skrev med öppet sinne om new age. Detta blev för mycket för somliga, till exempel föreningen Vetenskap och Folkbildning, som utsåg henne till Årets förvillare 1999. Men debatten som följde var begränsad, och vi väntar fortfarande på en bred och nödvändig diskussion om "vetenskapskyrkans" makt i vårt samhälle. Kanske kommer den trots allt, med förnuftets hjälp, om tron på den heliga tillväxten blir allt mera ifrågasatt – ett tema som Eva Moberg tog upp för 27 år sedan under rubriken "Tillväxtkarusellen som ska gå till kvällen".

När Eva Moberg någon gång talade om sig själv kunde hon citera Karin Boyes ord: "Passar inte till upprorsman. Tvangs ändå bli det." Och när hon ställde följdfrågan, "Tvingades av vad?", talade hon om sin otaliga förvåning över att den mest uppenbara stupiditet äras och beundras. "Jag kan aldrig låta bli att sticka hål på

hyckleriet, det är mitt djupaste patos."

I Sveriges Televisions Öppna arkiv finns en intervju från 2002 om mottagandet av "Kvinnor och människor" 40 år tidigare. Eva Moberg får där frågan om hon var beredd på den uppståndelse som då följde. "Nej, naturligtvis inte", svarar hon och ler: "Då hade jag väl aldrig vågat göra det..." Svaret antyder ett inslag av en kanske nödvändig naivitet och oskuldsfullhet som jag tycker om och också anade när vi träffades långt senare och kom att samarbeta för att (förgäves) försöka stoppa förra årets riksdagsbeslut om att godkänna nya kärnkraftsreaktorer i Sverige. Fast naturligtvis förstod jag också att i hennes milda och vänliga väsen rymdes stor sorg och vrede över maktens arrogans och mediernas likgiltighet.

Men hon tystnade inte. Därför är det så upprörande att nu höra kulturjournalister påstå det i sina minnesord. "Hon hade inte avhört på rätt länge" står det på en av huvudstadsdrakarnas kultursidor. Det är inte sant. Den tragiska sanningen är att dessa drakar, hårt uttryckt, inte ville höra av henne. Hon blev refuserad av dem men kunde med sina sista artiklar nå fram till en begränsad läsekrets genom Up-

sala Nya Tidning, Helsingborgs Dagblad och Miljömagasinet. Hennes sista stora civilisationskritiska essä publicerades så sent som i år. Den heter "Sömngångaren på minfältet" och det är betecknande att den har getts ut av Naturvårdsverket och att ingen någonstans i våra medier har uppmärksammat den.

Hur har hon orkat se det hon såg och sedan formulera och förmedla det till oss?

Om det kan jag inget veta, men jag får tröst av det jag läser om hennes mindre kända sidor. Där anar jag mycket glädje. Hon älskade till exempel att dansa och som hälsominister i Ordfronts skuggkabinett 1999 deklarerade hon att en av hennes första åtgärder skulle bli att "initiera ett par timmars dans på arbetsplatser, skolor och offentliga platser, minst en gång i veckan."

"Skriva satir är mycket lustfyllt", skrev hon i förordet till "Tankar samlade i en sanslös tid" från 1983 och tillade att bokens avdelning med sagor och satirer står hennes hjärta närmast. Och i en intervju i Hertha sa hon: "Helst, allra helst vill jag bli ihågkommen för de roliga saker jag skrivit."

Lasse Karlsson

BAKGRUNDSFAKTA

Eva Moberg föddes 1932. Hon väckte 1961 stor uppståndelse med uppsatsen "Kvinnans villkorliga frigivning" som 1962 trycktes om i boken "Kvinnor och människor". I SVT's Öppna arkiv intervjuas hon om mottagandet av boken http://svtplay.se/v/1393015/oppet_arkiv/eva_moberg_om_sin_bok__kvinnor_och_manniskor__2002

Hon var redaktör för Hertha 1960 - 1963 och senare anställd som kulturredaktör på tidningen Vi, kolumnist på Dagens Nyheters ledarsida och manusförfattare på SVT. Från 1973 skrev

hon ofta om kärnkraft och kärnvapen. En del av dessa artiklar finns samlade i "Pengar eller livet?" från 1979.

"Prima materia" (2003) är en guldgruva för den som vill bli bekant med Eva Mobergs hela register som intellektuell och debattör.

Texter i urval från 1961 och framåt. Finns i bokhandeln och på biblioteken.

Eva Mobergs sista stora civilisationskritiska text heter "Sömngångaren på minfältet" och kom ut i år. Ingår i Naturvårdsverkets antologi "Om möjligheter – för människan och allt annat levande". Kan laddas ner i fulltext på nätet <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-8498-1.pdf>

